

Тернопільський національний економічний університет
Кафедра економічної теорії

Міждисциплінарна курсова робота
з «Економічної теорії»
на тему:

«Монопольний ринок та особливості його функціонування в Україні»

Студентки 2 курсу 22 групи
Напрямку підготовки фінанси
Демчан І.С.

Керівник к.е.н. Хопчан В.М.

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка: ECTS _____

Члени комісії _____

_____

_____

м. Тернопіль – 2016 рік

План

Вступ

1. Характеристика чистої монополії.
2. Визначення ціни і обсягу виробництва в умовах чистої монополії.
3. Бар'єри, які захищають монопольний ринок.
4. Особливості функціонування монопольного ринку в Україні.
5. Шляхи подолання монополізму.

Висновки

Список використаної літератури

Зміст

Вступ.....	4
1. Характеристика чистої монополії.	6
2. Визначення ціни і обсягу виробництва в умовах чистої монополії.	10
3. Бар'єри, які захищають монопольний ринок.	14
4. Особливості функціонування монопольного ринку в Україні.	18
5. Шляхи подолання монополізму.	23
Висновки	25
Список використаної літератури	27

Вступ

Актуальність теми. Сучасне життя не можливо уявити без ринкових відносин, а відповідно і без ринків. Умовно всі ринки діляться на два види: ринки досконалої конкуренції та ринки недосконалої конкуренції – це структури, у яких не діють умови повної конкуренції. Найсуттєвіша відмінність неповністю конкурентних ринків від повністю конкурентних полягає у здатності учасників таких ринків впливати на ринкові ціни. На ринки впливають монополії [1, с.50].

Проблема монополізму і його впливу на економічну систему суспільства - одна із важливих тем економічної науки кінця XIX і протягом усього XX століття. О. Соскін стверджує, що будь-яка монополія призводить до загнивання, паразитизму, неминучого розколу і самознищення, що справляє негативний вплив на розвиток країни [2, с.84].

В Україні, так як у інших країнах світу, існує монополія. І із здобуттям своєї незалежності Україна намагається мінімізувати вплив монополії на розвиток економіки держави і створити сприятливі передумови для розвитку ринкової економіки.

Крім того, український ринок практично захоплений підприємствами монопольного типу, що дуже позначається на стані економіки країни. В нашій державі майже всі сфери виробництва є монополізованими, тоді як у світі монопольні фірми впливають на виробничу сферу.

У XXI столітті немає жодної розвинутої країни, яка б не мала антимонопольного законодавства, бо одним з найголовніших чинників існування добре функціонуючого ринку є конкуренція.

Об'єктом дослідження є монопольна ринкова структура.

Предметом дослідження курсової роботи є особливості монопольного ринку і його функціонування в Україні.

Теоретичною та методичною основою роботи стали фундаментальні положення економічної теорії, наукові розробки вітчизняних та зарубіжних вчених, законодавчі й нормативні акти, інструктивні матеріали, дані фінансової й статистичної звітності та рейтингові оцінки, матеріали періодичних видань з питань системи оподаткування України.

Метою курсової роботи є ознайомлення з монопольним ринком, перспективами та проблемами його розвитку, а також розгляд процесу монополізації в Україні.

Для досягнення поставленої мети необхідно розв'язати наступні завдання:

- дослідити основні принципи чистої монополії;
- проаналізувати обсяг виробництва і ціну в умовах чистої монополії;
- розкрити основні ознаки і особливості монополій в Україні;
- визначити шляхи подолання монополізму.

Даною проблемою займалися зарубіжні вчені – Дж. Робінсон, Й. Шумпетер, С. Фішер, Р. Дорнбуш, К. Маркс, Л. Мізес, А. Пігу, В. Ойкен, Ф. Хайек, Дж. Гелбрейт, Ф. Перр та вітчизняні – В. Задорожній, О. Соскін, О. Мельникова, В. Полуянов, Г. Филюк, Г. Филюк та багато інших [3, с.154] .

1. Характеристика чистої монополії.

У економічній науці існує безліч типів ринкових структур. Серед них є монополія і ринок досконалої конкуренції, які між собою є протилежними.

Згідно зі ст. 1 Закону України «Про природні монополії» під природною монополією розуміється стан товарного ринку, при якому задоволення попиту на цьому ринку є більш ефективним за умови відсутності конкуренції внаслідок технологічних особливостей виробництва (у зв'язку з істотним зменшенням витрат виробництва на одиницю товару в міру збільшення обсягів виробництва), а товари (послуги), що виробляються суб'єктами природних монополій, не можуть бути замінені у споживанні іншими товарами (послугами), у зв'язку з чим попит на цьому товарному ринку менше залежить від зміни цін на ці товари (послуги), ніж попит на інші товари (послуги) (далі - товари) [4].

Тобто це такий вид ринку, де діє лише один виробник певної особливої продукції. І за такої умови поняття «галузь» і «підприємство» є рівносильними.

Але сьогодні неможливо точно дати визначення природній монополії. Кожен вчений має свою точку зору на рахунок такого типу ринкової структури і свій підхід.

Так, В.В. Венгер вважає, що природна монополія – це ринкова інфраструктура, що за існуючого рівня науково-технічного прогресу (НТП) надає специфічні послуги, використовуючи спеціальні технології і мережеву організацію виробництва та характеризується високою часткою постійних витрат, що обумовлює доцільність зосередження виробництва в одного виробника [5, с.65].

В.В. Кривуцький визначає природну монополію як вид господарської діяльності, що при існуючому рівні НТП, цін ресурсів та попиту на

продукцію характеризується істотним ефектом масштабу, але лише за умови законодавчого захисту від руйнівної конкуренції [6, с.4].

М.С. Масс пропонує під природною монополією розуміти ринкову інфраструктуру, що надає специфічні послуги та характеризується високою часткою постійних витрат, наявність яких і обумовлює зосередження виробництва в одного виробника [7, с.5].

А О.В. Нікуліна дає наступне визначення природної монополії – це сфера економічної діяльності, що характеризується унікальністю ресурсів, технологічним забезпеченням безпеки життєдіяльності, великими капітальними вкладеннями і їхньою малою ефективністю, неможливістю виникнення конкуренції, наявністю економії на масштабі виробництва [8, с.5].

Отже, у сучасний період природну монополію тлумачать по-різному: стан товарного ринку, окреме підприємство, окрему галузь, певну сферу виробництва товарів і послуг, ситуацію на ринку.

Кожне економічне явище має свої, характерні для нього, особливості. Так, першою характерною ознакою для чистих монополій є те, що на ринку товарів і послуг є лише одна фірма-виробник певної продукції. І саме вона здійснює весь галузевий випуск товарів. Це означає, що споживач або купує продукцію у монополіста, або взагалі відмовляється від її споживання.

Також для цієї моделі характерна унікальність продукту. Тобто продукти фірми не можуть бути замінені іншими аналогічними товарами. Рівень попиту є відносно сталим і практично не залежить від зміни рівня ціни. Оскільки саме цей продукт відповідає задоволенню потреб споживача, а інших варіантів на ринку - немає.

Якщо на ринку існує лише один вид такого товару, відповідно монополіст сам встановлює і диктує ціну на нього. Інакше кажучи він є

«ціноутворювачем». Тому залежно від попиту, власник монополії збільшує або зменшує ціну на свою продукцію, з метою отримати певні вигоди для себе. Хоча висока ціна на товари і послуги є негативною рисою монополій. Звідси і формується думка про те, що потреба в ціновій і неціновій конкуренції є автоматично відсутньою.

Ще однією особливістю природних монополій є існування дуже високих вхідних бар'єрів у галузь. Наявність єдиного виробника, у якого ефект від масштабу виробництва занадто великий, визначає той розмір капіталу, який потрібен для входження в галузь. Для входу на ринок фірмі потрібні будуть досить значні початкові витрати, спеціалізовані інноваційні технології, які будуть кращі, ніж у першого підприємства. Товариство швидше за все просто не може витримати другого такого виробника і такі обставини сприяють неконкурентоздатості фірми.

У цього виду монополій є також плюси і мінуси.

Плюси:

- спроможність максимально користуватися ефектом від масштабу виробництва, що спричиняє зниження витрат на вироблення одиниці продукції;
- використання досягнень науково-технічного прогресу у перспективі;
- можливість проходження єдиним стандартам на вироблену продукцію і надані послуги;
- можливість заміни ринкового механізму, тобто ринкової економічної організації;
- внутрішньофірмової ієрархією та системою контрактних відносин, що дозволить скоротити втрати, пов'язані з ризиком і невизначеністю.

Мінуси:

- визначення рівня торгівельної ціни, як наслідок виникає бажання перекласти витрати на кінцевого споживача;
- спроможність блокувати технічний прогрес;
- можливість «економити» за рахунок зниження якості виробленої продукції та наданих послуг;
- можливість приймати форму адміністративного диктату, що підміняє економічний механізм [10].

Чисту монополію можна вважати ідеальною моделлю ринку. Тобто чиста монополія і досконала конкуренція є крайніми ідеальними елементами спектру ринкових структур, між якими розташовані усі інші реальні моделі ринку.

2. Визначення ціни і обсягу виробництва в умовах чистої монополії.

Чиста монополія існує, як було вже вище сказано, при умові, що єдиним виробником продукту є одне єдине підприємство, яке немає близьких замінників. Поява у сфері товарів і послуг інших конкуруючих фірм є заблокованою, отже, це підприємство являє собою галузь. Як єдиний виробник товару монополіст має унікальну особливість. Коли власник такої фірми вирішує збільшити ціну товару, йому нема чого хвилюватися про суперників, які знизивши ціну, мають можливість охопити певну частину ринку. Монополіст утримує ринок у своїй владі та повністю контролює кількість виробленого товару, призначеного для продажу.

Але це не означає, що монополіст може призначати ціну, яку він забажає. Щоб його прибуток був максимальним, він має насамперед визначити величину ринкового попиту і власні витрати. Оцінка попиту і витрат є визначною у процесі прийняття підприємством економічного рішення. Завдяки наявності цих даних виробник повинен прийняти рішення про обсяг виробництва і продажу.

Щоб максимізувати прибуток, підприємство має досягти такого рівня виготовлення продукції, за якого гранична виручка (граничний дохід) MR дорівнює граничним витратам MC :

$$MR = MC. \quad (1)$$

Прибуток (π) даної моделі можна визначити віднявши від виручки (TR) загальні витрати на виробництво (TC):

$$\pi = TR - TC. \quad (2)$$

Із зростанням обсягу виробництва (Q) прибуток зростатиме до того часу, поки не досягне максимальної точки, і після цього буде зменшуватись.

Обсяг виробництва Q максимізує прибуток в тому випадку, коли приріст прибутку від додаткового збільшення Q дорівнює 0.

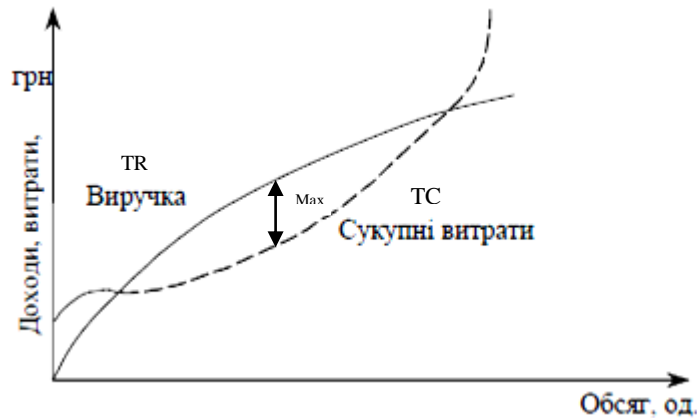

Рис.1. Модель вибору обсягу виробництва за загальними значеннями доходу і витрат.

Для монопольної фірми граничний дохід можна визначити за допомогою формули:

$$MR = P\left(1 + \frac{1}{E_D}\right) \quad (3)$$

Оскільки $MC = MR$, звідси:

$$\frac{P-MC}{P} = -\frac{1}{E_D} \quad (4)$$

$\frac{P-MC}{P}$ - перевищення ціни над граничними витратами у відсотках від ціни. Ціну можна виразити через граничні витрати як:

$$P = \frac{MC}{1 - \frac{1}{E_D}} \quad (5)$$

Якщо $|E_D| = 1$ – ціна є невизначеною величиною.

Якщо $|Ed| < 0$ – ціна менша за нуль.

Ці дві ситуації не мають економічного сенсу. Отже, монополія буде мати максимальний дохід лише тоді, коли: $|Ed| > 1$.

Таким чином, коли монополіст визначає ціну, враховує що вона може перевищувати граничні витрати на величину, яка є обернено пропорційною еластичності попиту. Виробництво товарів потрібно збільшувати до того рівня за певної ціни до того часу коли продукція користується попитом.

Отже, необхідною умовою максимізації прибутку є рівність $MC = MR$.

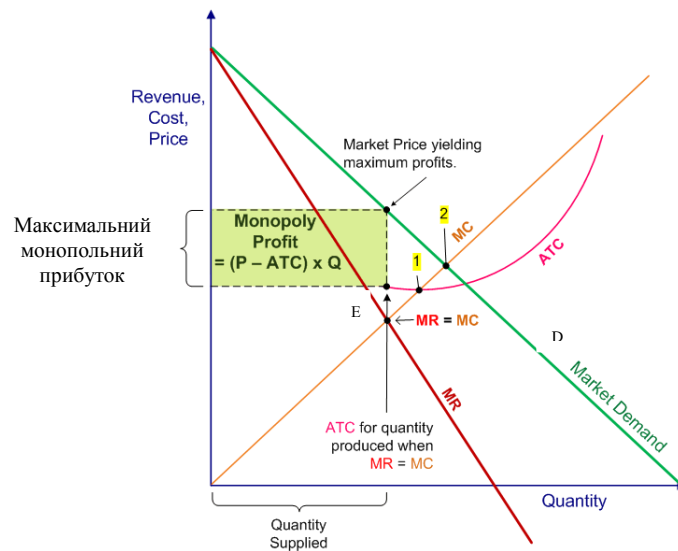

Рис.2. Модель рівноваги монополії в короткостроковому періоді [11].

На графіку (рис. 2) точка E (точка перетину ліній граничних витрат MC і граничного доходу) є точкою рівноваги фірми-монополіста. Опустивши вертикальну лінію на ось Q, знаходимо обсяг продукції Q_E , при якому фірма отримає максимальний прибуток. Перетин вертикальної з лінією попиту D визначає ціну P_E , при якій буде цей обсяг продукції.

В довгостроковому періоді монополія, яка максимізує прибуток, розширює свої операції, поки не стане випускати кількість товару, яка відповідає правилу рівності граничної виручки і довгострокових граничних

витрат ($MR = LRMC$). У довгому періоді монополіст буде мати рівновагу лише тоді, якщо зможе контролювати проникнення інших фірм у його галузь.

3. Бар'єри, які захищають монопольний ринок.

Увійти в монопольний ринок і сформуватися на ньому монополістом дуже складно, але підтримувати цей ринок інколи буває ще важче. Тому фірми-монополісти навчилися зводити бар'єри на вході в контрольовані ними ринки. Саме ці бар'єри перешкоджають входу на монополізовані ринки нових конкурентів.

Вхід на монополістичний ринок може бути обмежений за допомогою і юридичних бар'єрів у формі «ліцензій», «авторського права», «товарних знаків» або «патентного захисту».

Ліцензія - документ, що надається органом ліцензування, на право провадження суб'єктом господарювання визначеного ним виду господарської діяльності, що підлягає ліцензуванню, в електронному вигляді або на паперовому носії [13].

Авторське право це сукупність правових норм, які регулюють відносини, що виникають внаслідок створення і використання творів літератури, мистецтва й науки. Воно потрібне для того, щоб захистити права авторів різних літературних творів та творів мистецтва.

Товарні знаки - це спеціальні позначення продукції, які відрізняють її від інших видів товару і дають змогу дізнатися інформацію про її виробника. Товарний знак зареєстрований і має юридичний захист. Конкурентам забороняється використовувати товарний знак, який вже є зареєстрованим.

Патент - свідоцтво, яке підтверджує спеціальні права автора на розпорядження створеним ним благом (технологією); якщо фірма запатентувала певну нову технологію виробництва певного товару, то це означає, що виробництво такої продукції є забороненим іншим підприємствам протягом терміну дії патенту.

Є ще природні бар'єри. У деяких випадках народження монополії виявляється практично неминучим з суто об'єктивних причин. Наприклад, Зімбабве має 85% світових запасів хрому. Якщо у вас немає нафти у вашій країні, ви не можете вийти на ринок нафти не маючи її запасів.

Існують бар'єри, які впроваджуються самими монополістами або є наслідком важкої загальноєкономічної ситуації в країні і їх називають економічними бар'єрами.

До таких перешкод відноситься ефект масштабу. Ефект масштабу відбувається, коли збільшення виробництва призводить до зниження середніх витрат. Тому новим фірмам, з відносно низьким початковим виробництвом, буде важко конкурувати, тому що середні витрати будуть вище, ніж діючих фірм, які скористалися економією масштабу. Перспектива більш високих середніх витрат може стримувати вступ.

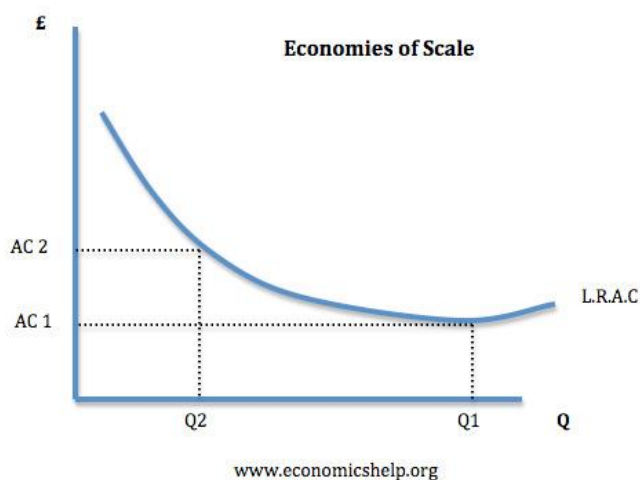

Рис. 3. Економія від масштабу

Фірма виробляє на Q_1 має більш низькі середні витрати. Якщо нова фірма входить і виробляє Q_2 , її середні витрати будуть достатньо високими, що зробить таке підприємство збитковим і неконкурентоспроможним [12].

Сюди ще можна віднести:

1. високий рівень податків, що негативно впливає на зацікавленість особою вести власний бізнес;
2. великі витрати на купівлю нового обладнання, а це означає, що збільшується сума початкового капіталу, без якої неможливо створити нове підприємство;
3. нестача високоякісних матеріалів сировини, матеріалів і комплектуючих, яка виникла через спад виробництва в галузях економіки;
4. відсутність власних накопичених коштів у населення, які будуть достатніми для початку комерційної діяльності.

До об'єктивних економічних бар'єрів можна ще додати, так звані, штучні, які запроваджені самими монополістами.

До них належать асоціації, концерни, холдинги, фінансово-промислові групи, тобто об'єднання, що дозволяють монополістам успішно вирішувати завдання:

- контроль цін на монопольному ринку;
- поділ ринку;
- організації збуту;

Найбільш поширені з них це:

1. корнер - це прийом декількох виробників. Вони укладають таємну угоду про скупку або тимчасове вилучення з ринку якоїсь продукції, щоб штучно створити її дефіцит і викликати підняття цін. Як наслідок - увесь запас товару проданий, а підприємства, які брали участь у цій угоді отримують підвищений дохід;

2. поглинання - метод, що складається в скуповуванні конкуруючих фірм і включення їх до складу основної фірми, яка прагне стати монополістом;

3. картель - спосіб, при якому укладається угода між виробниками однорідної продукції про розподіл ринку між ними та погодження обсягів продажів кожним з членів картелю;

4. галузеві холдинги - засіб, коли суб'єкт господарювання скуповує контрольні пакети фірм-конкурентів і завдяки цьому встановлює економічний контроль над ними з метою проведення єдиної монопольної політики продажів і цін;

5. трести - це метод, коли учасники, які входять до них, позбавлені від своєї виробничої, фінансової та юридичної самостійності і підпорядковуються єдиному управлінню. При цьому прибуток розподіляється відповідно до пайовою участю, що входять до нього [14].

4. Особливості функціонування монопольного ринку в Україні.

В Україні важливу роль відіграють великі підприємства. Вони завжди були і повинні залишатися основними елементами в розвитку економіки. Вагомий внесок у ВВП країни роблять великі монополії, які також забезпечують конкурентоспроможність національної економіки. Монополія часто поширює нові, більш прогресивні форми і методи господарювання. Монополіст може більше слідкувати за інноваційними новинками і технологіями, й може впроваджувати їх на своєму підприємстві в порівнянні з фірмами в певних сферах. Також фірми-монополісти мають більшу здатність до інвестування у власне виробництво.

В Україні є свої певні властивості, характерні монополіям. У світі монополізм є лише у виробничій сфері, а в Україні – майже в усіх. Це спричинено командно-адміністративною системою колишнього Радянського Союзу [15, с. 215]. Внаслідок монополізації економіки в СРСР виникла відсутність у населення інтересу до підвищеної продуктивності праці, якості самої праці, зниження собівартості товарів і послуг, бажання до економії капіталу, введення у виробництво здобутків науково-технічного прогресу, підвищення рівня кваліфікації працівників [16].

Основні причини виникнення монополій в Україні:

- 1) дія закону конкуренції. Головна мета цього закону - примноження прибутку. Щоб це зробити виробник має регулярно збільшувати обсяги виробництва і продаж продукції. Таким чином, він плавно усуває конкурентів у галузі. Тоді фірма захоплює і контролює велику частку виробництва й продажу товарів та стає монополістом.

- 2) концентрація капіталу - це процес збільшення розмірів індивідуального капіталу за рахунок капіталізації прибутку, тобто використання певної його частини на розширення виробництва.
- 3) концентрація виробництва — зосередження засобів виробництва, працівників і обсягів виробництва на великих підприємствах.
- 4) централізація виробництва — збільшення масштабів виробництва продукції внаслідок об'єднання кількох окремих підприємств в одне із загальним управлінням.
- 5) централізація капіталу — збільшення розмірів капіталу внаслідок об'єднання або злиття раніше самостійних капіталів [24].

З українськими монополіями ситуація наступна: близько 61% української промисловості - це паливно-енергетичний комплекс, видобувна, хімічна промисловість і металургія. Більша частина фірм-монополістів зосереджені на сировинних або достатньо енерговитратних галузях. З початку 1990-х питома вага таких галузей в економіці відповідно до їх монополізації тільки зростала. Як наслідок, неефективна система експорту та імпорту, що призводить до того, що торговельне сальдо є від'ємним, знецінення національної валюти, дефіцит в бюджеті країни, а ще політична залежність, екологічно шкідливе і неефективне виробництво та багато інших факторів, які і визначають нашу конкурентну позицію в світі. [22].

Окремі науковці вважають, що монополіні підприємства виникають випадково, а інші – що це завершальний етап розвитку підприємства. Усі монополії в Україні поділяються на відкриті, закриті та природні. Але цей поділ досить відносний. Деякі підприємства в Україні можуть відноситися до декількох видів одночасно, але здебільшого монополії відкриті.

Сьогодні в Україні є такі фірми-монополісти, які поки що знаходяться в підпорядженні держави:

- «Нафтогаз України»;

- «Укрспецекспорт»;
- «Енергоатом»;
- «Укрзалізниця»;
- «Укрпошта»;
- «Укрспирт» тощо [17, с. 110].

Нещодавно «Укртелеком» також рахувався монополією, але в з швидким розвитком науки і техніки, появляються нові прогресивні способи виробництва замінників, тому що це сприяє утворенню нових фірм і підприємств-конкурентів. ВАТ «Укртелеком» сьогодні обслуговує 7,5 млн. абонентів [18], а оператори мобільного зв'язку – біля 20 - 26 млн. абонентів [19]. Серед операторів мобільного зв'язку можна відмітити «Київстар» та «МТС», які розділили між собою основну частину ринку. Завдяки цьому, вони встановлюють високі тарифні ціни за користування мобільною мережею. А якщо ж появляються нові учасники у цій сфері, то їх або купують, або поглинають.

Ще до монополій можна віднести централізоване водопостачання, оскільки навряд чи технології водопостачання в Україні зміняться.

Приблизно 10 % ВВП приходить на послуги зв'язку і житлово-комунальної сфери, ще 10 % – на обсяг виробництва «Нафтогаз України». Але якість послуг даних підприємств досить низька і найчастіше їхня діяльність приносить збитки.

Наприклад, за даними незалежної аудиторської компанії «Нафтогаз України» у 2013 р. втратив 18,8 млрд. грн., а у 2014 - 85 млрд. грн. [21].

Метою створення і діяльності комунальних фірм є задоволення соціальних потреб суспільства. Їх діяльність регулює Господарський та Цивільний кодекс, Закони України: «Про природні монополії», «Про захист від економічної конкуренції», «Про житлово-комунальні послуги» тощо.

До монопольних підприємств можна також віднести «Укрзалізницю». Вона функціонує і на монопольному (користування залізничними шляхами) , і на конкурентному (пасажирські та вантажні перевезення приватних фірм-конкурентів) ринках. Проте чимало фірм «Укрзалізниці», котрі мають функціонувати на конкурентному ринку, залишаються монопольними. Як наслідок, це спричиняє до відсутності стимулів до покращення якості товарів та послуг, уповільнення НТП, безпідставне зростання цін, низький рівень інвестування [20].

Для України також характерний олігархічний монополізм. Він обмежує розвиток малого і середнього бізнесу, як своїх конкурентів, які можуть порушити його положення на ринку. Якщо є немає можливості задовільнити свій економічний інтерес, то в нього виникає потреба змінити існуючий суспільний лад. А наслідком цього є політична нестабільність. Це створює серйозну загрозу державному порядку. Взагалі, американський уряд вважає, якщо 1% американців володіє 40% багатства країни це загроза стабільному розвитку. В Україні ж 1% населення володіє 70% багатства країни, а шість перших олігархів зі списку Forbes є багатшими, ніж наступні 94 учасника.

Наслідком такого обмеження діяльності малого і середнього та майнового поділу є велика проблема, яка породжена олігархічним монополізмом, - масова бідність населення [22].

Діяльність монопольних підприємств регулює держава. Цим в Україні займається Антимонопольний комітет. Він на державному рівні контролює дотримання антимонопольного законодавства, конкурентне середовище від порушень. Також виписуються штрафні санкції за зловживання монополістом його владою чи примусове роз'єднання. Крім того цей комітет регулює усі види монополій.

Можливо у світі є позитивні наслідки від монополій, і вони добре впливають на стан економіки в країні, але у більшості випадків це не стосується України.

На даний час є докази недосконалого державного регулювання монопольного ринку, серед них - зловживання своїм економічним положенням. Щороку близько 60% порушень відбуваються за рахунок природних монополій.

5. Шляхи подолання монополізму.

Як вже відомо українській економіці притаманний високий рівень монополізму.

Важливим напрямком здійснення антимонопольної політики в Україні є збереження вже існуючого конкурентного середовища і перехід конкурентних відносин у більш ефективні. Оскільки монополісти стараються отримати додатковий дохід через регулювання цін, об'єднання фірм, таємні змови й тонізацію економіки, збільшення корупції.

Доцільним є реалізація політики відносно експорту та імпорту. Посилити частку фірми на товарному ринку з 35% до 60% і забезпечити регулювання цін державою. Зміна цін на товари і послуги монопольних утворень має змінюватись через вплив держави, лише завдяки зміни податків та відсоткових ставок. Потрібно збільшити розмір податків на прибуток монополій, переведення монополій у власність держави, за порушення антимонопольного законодавства ввести адміністративні покарання.

Безліч дефектів регулювання держави і управління природними монополіями могла б вирішити приватизація, але монопольне становище знизить стимул менеджерів. Сюди можна віднести командну конкуренцію за більший дохід, кращий результат, більшу плату, зменшення витрат за рахунок інновацій. Тому якщо врахувати теперішній стан розвитку економіки в Україні є необхідним збереження у державній власності певної частки акцій або контрольний (не менше 51%), або блокуючий (25% + 1 акція) пакет акцій, залежно від самої галузі та властивостей діяльності природної монополії.

До цих заходів можна ще додати те, що для органів державної влади і органів місцевого самоврядування потрібно заборонити приймати акти і проводити дії спрямовані на економічне посилення існуючих суб'єктів господарювання – монополістів та утворення без достатніх підстав нових

монопольних об'єднань, а також приймати рішення про виключно централізований розподіл товарів [23]. А також потрібно модернізувати антимонопольне законодавство, шляхом запозичення деяких ідей у високорозвинутих країн світу.

Висновки

На основі проведеного дослідження можна зробити висновок, що монополія - це тип ринкової структури, коли лише одна фірма пропонує весь ринковий обсяг блага, для якого не існує близьких замінників. Вона посідає провідне становище на ринку певної галузі, можуть самостійно впливати на ціноутворення, а також отримують більший дохід.

Що стосується України, за словами І. Майдича: «Що таке монополія по-українськи? Це димна суміш економіки, політики, корупції і важкого криміналу, де ринкова позиція фірми залежить не від ефективності виробничих або управлінських процесів, а від сили політичного лобі, яке за нею стоїть, і глибини корупційних каналів, які покривають порушення Господарського, а іноді і Кримінального кодексів» [22].

Причинами виникнення монополістичних об'єднань в Україні є:

- 1) дія закону конкуренції, метою якого є примноження прибутку.
- 2) концентрація капіталу - це процес збільшення розмірів індивідуального капіталу за рахунок капіталізації прибутку.
- 3) концентрація виробництва — зосередження засобів виробництва, працівників і обсягів виробництва на великих підприємствах.
- 4) централізація виробництва — збільшення масштабів виробництва продукції внаслідок об'єднання кількох окремих підприємств в одне із загальним управлінням.
- 5) централізація капіталу — збільшення розмірів капіталу внаслідок об'єднання або злиття раніше самостійних капіталів.

До цих причин ще можна віднести економічні кризи, які порушують стан економіки в країні і суттєво впливають на діяльність підприємств.

Як вже було згадано і доведено, монополія має як позитивні, так і негативні наслідки. І для того, щоб в майбутньому ці наслідки були позитивними необхідно щоб Антимонопольний комітет правильно

здійснював регулювання антимонопольною політикою в країні і чітко підпорядковувався удосконаленому антимонопольному законодавстві.

Крім того державі потрібно створювати таке економічне і підприємницьке середовище, яке б стимулювало виникнення нових фірм і виробництв.

Розглянувши дану проблему, можна зробити висновок, що для України проблема монополізації стала дуже гострою саме після розколу Радянського Союзу.

Список використаної літератури

1. Берестенко І.І. Проблеми монополізації в сучасному світі / І.І. Берестенко // Управління розвитком. – 2013. – №19. – С. 50-53
2. Соскін О.І. Народний капіталізм: економічна модель для України / О.І. Соскін. – К.: Вид-во «ІСТ», 2014. – 396с.
3. Орда В.А. Особливості функціонування монополії в Україні / В.А. Соскін // Управління розвитком. – 2014. – №4. – С. 154-156.
4. Закон України «Про природні монополії» // Відомості Верховної Ради України. – 2000, – № 30. – ст.238
5. Венгер В. В. Державне регулювання природних монополій в Україні: напрями вдосконалення / В. В. Венгер // Економіка підприємства. – 2010. – № 3. – С. 65-72.
6. Кривуцький В.В. Державне регулювання діяльності природних монополій: автореферат дис... канд. екон. наук / Національний ун-т «Львівська політехніка». – Л., 2005. – 24 с.
7. Масс М.С. Державне управління регіональною газотранспортною системою як природною монополією: автореферат дис... канд. наук / М.С. Масс; Донецький держ. ун-т управління. – Донецьк, 2006. – 17 с.
8. Нікуліна О.В. Підвищення ефективності функціонування природних монополій в умовах ринку (за матеріалами залізничного транспорту): автореф. дис. ... канд. екон. наук / О.В. Нікуліна; Укр. держ. акад. залізн. трансп. – Х.: [б. и.], 2003. – 19 с.
9. Hill A. Natural Monopoly in Economics: Definition & Examples / A. Hill [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://study.com/academy/lesson/natural-monopoly-in-economics-definition-examples.html>
10. Що таке природна монополія? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vidpo.net/shho-take-prirodna-monopolija.html>

11. Pure Monopoly: Economic Effects [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://thismatter.com/economics/pure-monopoly-economic-effects.htm>
12. Barriers To Entry [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economicshelp.org/microessays/markets/barriers-entry/>
13. Закон Екрані «Про ліцензування видів господарської діяльності» // Відомості Верховної Ради України. – 2015, – № 23. – ст.158
14. Ліпсіц І.В. Економіка: підручник для вузів / І.В. Ліпсіц. – М.: Омега-Л. – 2006.
15. Башнянин Г. І., Щедра О. В. Мікроекономічна теорія. Навч. пос. / Г. І. Башнянин, О. В. Щедра. – Львів: Новий світ. – 2007. – 640 с.
16. Причини та умови виникнення командно-адміністративної системи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.student-works.com.ua/referats/other/1449.html>
17. Павленко І. М. Мікроекономіка. Навч. пос. / І.М. Павленко – К.: Центр навчальної літератури. - 2006. – 288 с.
18. Непоступливий «Укртелеком» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ot.kr.ua/nepostuplivij-ukrtelekom.html>
19. Мобільний зв'язок в Україні [Електронний ресурс]. - 2015. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/кількість_абонентів
20. Бойко А.І. Проблема монополізму в Україні / А.І. Бойко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/15_APSN_2010/Economics/67989.doc.htm
21. Нафтогаз оприлюднив перевірену аудиторами фінансову звітність компанії як окремої юридичної особи за 2014 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.naftogaz.com/www/3/nakweb.nsf/0/73F35D5DCDB1C5F8C2257E3700618F50?>
22. Майдич І. Олигархическое танго: как монополии душат Украину (2015) / І. Майдич [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

http://www.liga.net/opinion/223780_oligarkhicheskoe-tango-kak-monopolii-dushat-ukrainu.htm

23. Шахов Д.В. Монополізація економіки України: проблеми та шляхи вирішення / Д.В. Шахов [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://repo.uipa.edu.ua/jspui/handle/123456789/2239>
24. Причини виникнення і сутність монополій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ebk.net.ua/Book/synopsis/ekonomika/part4/013.htm>